VAIKEASTI TYÖLLISTYVIEN TYÖVOIMAPALVELUT – POHJOISMAISEN TYÖVOIMAPALVELUMALLIN, TYP-TOIMINNAN JA SIB-MALLIN TOIMIVUUS

Jyväskylän kaupungin työllisyyspalveluiden lausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

JYVÄSKYLÄ

POHJOISMAISEN TYÖVOIMAPALVELUMALLIN KAAVAMAINEN PALVELUPROSESSI EI KOHDENNA RESURSSEJA TEHOKKAASTI

- Tarkastusviraston kannanotossa todetaan, että pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimeenpanoon ei ole ollut TE-toimistoissa ja kuntakokeiluissa riittäviä henkilöresursseja ja resurssisyistä mallin toteuttaminen täysimääräisesti on ollut mahdotonta. Prosessin kaavamaisuus kaikkien asiakaskohderyhmien osalta ei anna mahdollisuutta käyttää harkintavaltaa tilanteissa, joissa asiakkaan palvelutarve ja tilanne sitä edellyttäisi.

- Jyväskylän kaupungin työllisyyspalveluissa on jouduttu toteamaan, että omatoimisten työnhakijoiden ylipalvelu heikentää tiiviimmän tuen tarpeessa olevien vaikeammin työllistyvien palvelua. Kaavamainen palveluprosessi ei edistä yksilöllistä ja oikea-aikaista työnhaun tukea, koska asiakkaiden palvelutarpeet vaihtelevat paljon.

- Pohjoismainen työvoimapalvelumalli ei siten varmista tai mahdollista asiakkaalle yksilöllisempää palvelua kaavamaisuutensa ja lisääntyneen hallinnollisten prosessien vuoksi. Työvoimaviranomaisten harkintavaltaa tulisi lisätä merkittävästi palvelumallin toteuttamisessa, jotta asiakkaiden palvelutarpeet ja palveluiden kohdentaminen mahdollistuisi nykyistä paremmin.

- Erityisesti kahden viikon välein järjestettävät täydentävät työnhakukeskustelut koetaan usein tarpeettomiksi. Mallin toteuttaminen määräajoissa ohjaa lakisääteisten määräaikojen toteuttamiseen asiakkaiden palvelun sisällön kustannuksella.

- Tarkastuksessa esiinnousseet näkemykset lähipalvelusta sekä kasvokkaisten tapaamisten merkityksestä tukevat paikallista näkemystä ja vahvistaa edelleen tulevan palvelumallin kehittämistä kasvokkaiset lähipalvelut huomioiden.

- Lisäksi haluamme nostaa esille, että uudessa mallissa panostetaan työnhakijoiden palvelutarpeen kartoitukseen, vaikka tarvittavia palveluja ei ole kaikille saatavilla tai niitä joudutaan odottamaan kohtuuttoman pitkään. Asiaan tulisi puuttua, jotta työvoimapalveluiden tehokas palveluun ohjaaminen olisi mahdollista. Samalla tulisi tarkastella esim. eläkeratkaisuja tosiallisesti työkyvyttömien asiakkaiden siirtämiseksi pois työllisyyspalveluiden asiakkuudesta.

JYVÄSKYLÄ

TYÖNHAKUVELVOLLISUUS VAATII YKSINKERTAISTAMISTA

- Työnhakuvelvollisuuden asettaminen vaikeasti työllistyville on osoittautunut haasteelliseksi ja usein asiantuntijalle jää harkintavaltaa siihen, asetetaanko työnhakuvelvollisuutta ylipäätään. Velvollisuus tulisi määritellä uudelleen ja nykyistä tarkemmin.

- Lähtökohtaisesti velvollisuuden asettaminen konkretisoi työnhakijan velvollisuuksia ja on siten kannatettavaa. Velvollisuuden asettamatta jättämisessä on kuitenkin asiantuntijakohtaista variaatiota ja tätä kautta asiakkaiden tasavertainen palvelu ei toteudu täysimääräisesti.

- Jyväskylän kaupungin työllisyyspalvelut pitää pohjoismaisen työvoimapalvelumallin myötä käyttöön tullutta ei-velvoittavaa työtarjousta (tiedote) positiivisena muutoksena ja etenkin yhdistettynä asiakkaan työnhakuvelvollisuuteen, parempana yhdistelmänä kuin velvoittavaa työtarjousta. Tiedotteen tekeminen on selkeästi asiakasta auttavaa ja positiivista palvelua. Velvoittavan työtarjouksen tekemisessä on aina jonkinlainen karhun palveluksen riski niin työvoimaviranomaisen ja asiakkaan välillä, asiakkaan ja työnantajan välillä, että työnantajan ja työvoimaviranomaisen välillä. Velvoittavien työtarjousten tekemisen voi nähdä erityisen ongelmallisena nykyisessä työmarkkinatilanteessa, jossa työttömiä työnhakijoita on Keski-Suomessa kymmenkertainen määrä avoimiin työpaikkoihin nähden.

JYVÄSKYLÄ

TYP-TOIMINTA JA ASIAKKAIDEN PALVELUT

- TYP-toimintaan ohjaamisen ensisijainen kriteeri on tarve monialaiselle palvelulle. Tarkastuksen perusteella alueilla kuitenkin tulkitaan eri tavoin asiakkaan monialaisen yhteispalvelun tarvetta. Valtakunnallinen soveltamisohje ohjaukseen on puuttunut, mikä on vaikuttanut ohjaukseen eri alueilla. Tavoitteena on prosessi, jonka jälkeen asiakas siirtyy eteenpäin, mutta todellisuudessa useamman vuoden kestäneiden asiakkuuksien osuus on tasaisesti kasvanut. Näin on käynyt myös Jyväskylässä, mikä kertoo osaltaan siitä, että palvelun toteutuksessa ei olla täysin onnistuttu.

- Keski-Suomessa TYP-asiakkaiden osuus kriteerit täyttävistä työttömistä työnhakijoista on 64 %, joka on valtakunnallisesti korkea. Tämä kertoo siitä, että Keski-Suomessa ei ole ollut liian tiukkoja kriteerejä palveluun pääsemiseksi. Samalla Keski-Suomessa on suhteellisen paljon vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia asiakkaita, jotka tarvitsevat monialaisia palveluita tai ovat todellisuudessa työkyvyttömiä.

- Jyväskylässä, jossa työllisyyspalveluiden asiakkaiden saamaa palvelua ovat hidastaneet hyvinvointialueen kyky tarjota terveydenhoitaja- ja lääkäripalveluja, resurssia aktivointisuunnitelmien tekemiseen ja kuntouttavan työtoiminnan jonojen purkamiseen. Yhteistyötä on kuitenkin onnistuttu kehittämään esim. TYP-terveydenhoitajan avulla, joka ohjaa tarvittaessa eteenpäin jatkotutkimuksiin ja selvityksiin. Lisäksi Keski-Suomen hyvinvointialueella on käynnistynyt useampi työkyvyntuentiimi, johon työttömiä ohjataan palvelutarpeen mukaisesti. Vuodenvaihteen jälkeen uusi Jyväskylä-Muurame työllisyysalue ei osta asiantuntija-arviointeja työkyvyn selvittämiseen, vaan kehittää hyvinvointialueen suuntaan sujuvampia palvelupolkuja.

- TYP-toiminnan malli on yleisesti ottaen hyvä, koska asiakkaan tilanne voidaan huomioida kokonaisvaltaisesti. Pelkkä aiheen ympärillä istuminen ja palvelutarpeen toteaminen eivät kuitenkaan ratkaise itse ongelmaa. On ensisijaisen tärkeää, että tarvittavat palvelut kyetään myös resursoimaan ja toteuttamaan. Mikään malli ei toimi ellei asiakkaat pääse tarvitsemiinsa palveluihin. Tämä on tärkeää myös vuoden alusta voimaan tulevan uuden lain myötä, kun työttömyyden kesto poistuu palvelun kriteereistä. Kriteerin poistuminen on hyvä uudistus, mutta vaatii yhä enemmän resursseja, jottei eri alueilla päädytä rajaamaan palveluun ohjattavia asiakkaita.

JYVÄSKYLÄ

SIB-MALLI

- Kahdesta tarkastuksessa mainitusta SIB-kokonaisuudesta Jyväskylä osallistui KOTO-SIB-kokeiluun. Kokeiluun osallistujat valittiin satunnaisotannalla kahteen ryhmään: osallistujiin 70 % ja verrokkiryhmään 30 %. Osallistujamäärän katsottiin jääneen tämän ratkaisun vuoksi tavoitellusta. Tulosmittareina olivat työllistymisen lisäksi työmarkkinatuki, jonka maksuosuuden oletettiin vähenevän sekä tulovero, jonka määrän oletettiin kasvavan. Alustavien tulosten perusteella kokeilu on edistänyt osallistuneiden työllistymistä, mutta työllistymistavoitteesta jäätiin selkeästi. Varsinaista tulosten arviointia tai väliraporttia ei ollut tarkastuksen aikana kuitenkaan käytettävissä ja työllistämisen lukujen perusteella kokeilun sijoittajariski näyttäisi realisoituneen.

- Tarkastuksen aikana oli käynnissä myös suoria tulosperusteisia pilottihankkeita. Suorissa tulosperusteisissa palveluhankinnoissa julkisen sektorin organisaatio on tilaaja, joka maksaa tavoiteltujen ja saavutettujen tulosten perusteella suoraan omarahoituksella toimivalle palveluntarjoajalle.

- Jyväskylässä on toteutettu kyseessä olevaa tulosperusteista palveluhankintaa yhdessä yksityisen palveluntuottajan kanssa. Pilotti alkoi vuoden 2023 kesäkuussa ja tulee päättymään vuoden 2024 loppuun. Pilotin tavoitteena oli saavuttaa työmarkkinatukisäästöjä yli 300 päivää työmarkkinatukea saaneiden asiakkaiden työllistymisinä ja työnhaun päättymisinä. Palveluntuottajalle ohjattiin 250 kohderyhmän asiakasta ja verrokkiryhmään 125 asiakasta (vertailussa kerrottu kahdella). Mikäli kohderyhmän työmarkkinatukisäästöt ovat pilotin ajalta pienemmät kuin verrokkiryhmän, saa palveluntuottaja 85 % syntyneistä säästöistä. Pilotissa tavoiteltiin vähintään 400 000 euron säästöjä. Pilotin lähestyessä loppuaan näyttää siltä, että asetetuista tavoitteista tullaan jäämään todella kauas. Kohderyhmän ja verrokkiryhmän työmarkkinatukimaksut näyttävät olevan yhtä suuret. Tämä kertoo sekä vaikeasti työllistyvien asiakkaiden työllistämisen haastavuudesta että yleisestä heikosta työmarkkinatilanteesta Keski-Suomessa.

- Luotettavien vertailuasetelmien luominen ja vaikuttavuuden mittaaminen on osoittautunut ongelmalliseksi nykyisissä SIB-hankkeissa. SIB on raskas ja aikaa vievä prosessi tilaajalle. Myös Jyväskylässä toteutettu suora tulosperusteinen pilotti on osoittautunut yllättävän työlääksi alkaen asiakaskutsuista, infotilaisuuksista, palveluun ohjauksesta ja lopuksi itse pilotin vaikuttavuuden seurannasta ja arvioinnista. Toisaalta mikäli yksityiset palveluntuottajat ovat jatkossakin kiinnostuneita tarjoamaan palvelua vaikeassa työmarkkina-asemassa oleville asiakkaille tulosperusteisesti, ei Jyväskylän kaupungin työllisyyspalvelut näe tälle yhteistyölle mitään estettä.

JYVÄSKYLÄ

JULKISTEN TYÖVOIMAPALVELUIDEN JÄRJESTÄMISVASTUUN VAIKUTUKSET JA PALVELUIDEN TOIMIVUUDEN VARMISTAMINEN

- Järjestämisvastuun siirto mahdollistaa kunnan elinkeino- ja työllisyyspalveluiden entistä vahvemman yhteistyön alueen oppilaitosten, työnantajien, palveluntuottajien, hyvinvointialueen ja valtion toimijoiden kesken. Jo olemassa olevia yhteisiä verkostoja on lähdetty kehittämään tulevaa uudistusta ajatellen. Erityisen tärkeää on onnistua tekemään yhteistä tavoite-, strategia- ja toimeenpanotyötä. Tästä esimerkkinä Jyväskylässä on päätetty lähteä toteuttamaan paikallisen koulutuskuntayhtymä Gradian kanssa sidosyksikköhankintaa, joka yhteisen kehitys- ja seurantatyön myötä mahdollistaa entistä kohdennetummat osaamisen vahvistamisen palvelut vaikeassa työmarkkina-asemassa oleville asiakkaille.

- Hyvinvointialueen kanssa on saatu eteenpäin etenkin työttömien terveystarkastusten prosessia (esim. nimetyt TYP-terveydenhoitajat) sekä luotu yhteistä ymmärrystä vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden palveluista ja niiden edellyttämistä yhteisistä resursseista. Kohderyhmän parissa työskentelevät Jyväskylän kaupungin ja Keski-Suomen hyvinvointialueen vastinparit ovat sitoutuneet kehittämään yhteisiä palveluita asiakkaiden nopeamman ja osuvamman palvelun toteuttamiseksi. Keski-Suomen hyvinvointialueella on käynnistynyt myös useampi työkyvyntuentiimi, johon työttömiä ohjataan palvelutarpeen mukaisesti. Tähän yhteiseen työskentelyyn toivomme riittäviä resursseja hyvinvointialueen puolelle.

- Tulevaisuuden tulokselliset työvoimapalvelut myös vaikeasti työllistyvien osalta rakentuvat alueellisten ratkaisuiden pohjalta. Tarvitsemme mahdollisuuden kehittää nykyisiä työvoimapalveluita oman alueemme tarpeista lähtien. Viranomaistehtävien siirto ei itsessään tule ratkaisemaan vaikeasti työllistyvien tilannetta. Tarvitsemme aikaa ja riittävästi vapautta uusien palveluratkaisuiden luomiselle niin rahoituksen kuin toimeenpanoa ohjaavan lainsäädännön osalta. Tulokset syntyvät tätä kautta, ei määrämuotoisena viranomaistyönä.

JYVÄSKYLÄ